

УДК 37 (4):330

ВПЛИВ ЕКОНОМІЧНИХ ЧИННИКІВ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В ЄВРОПІ

Постригач Надія Олегівна

м.Київ

У статті вивчається вплив економічних чинників на ефективність функціонування неперервної педагогічної освіти в розвинених європейських країнах. Проаналізовано взаємозв'язок між працею учителя і сукупними витратами на освіту. З'ясовано, що економічна криза негативно вплинула на педагогічну освіту. Для того, щоб оправитися від кризи, вкрай важливо, щоб уряди підтримували державні інвестиції у високоякісну освіту для всіх, особливо в галузі сталого педагогічної освіти від базової педагогічної освіти до неперервного професійного розвитку.

Ключові слова : економічні чинники, ефективність, неперервність, базова педагогічна освіта, індукційна фаза, професійний розвиток

На розвиток системи освіти в сучасних умовах вплива-

ють такі чотири взаємопов'язані фактори: швидкозмінність і швидкоплинність процесів суспільного розвитку; соціально-економічні трансформації в суспільстві, які призвели до появи принципово нового для нашої економіки і соціального буття явища — ринку праці; процеси глобалізації, які відгукнулися інтеграційними тенденціями в світі; інформаційний "вибух" у суспільстві, зумовлений появою нових інформаційних технологій і мультимедіа [2, с.2-3].

Крім того, у сучасному світі зростає значення педагогічної освіти як найважливішого чинника формування нової якості не тільки економіки і культури, а й суспільства в цілому. Педагогічна освіта, інноваційні процеси її розвитку та їх пріоритети стають важливими ланками в системі освітніх реформ у західному світі. Суспільству необхідний учитель, здатний гнучко мислити і нестандартно діяти в динамічно мінливій сфері сучасної освіти. Підготовка такого вчителя

– тривалий, цілісний, безперервний, поліструктурний процес, орієнтований на формування особистісних якостей, професійних здібностей, знань, умінь і навичок, адекватних етичним і кваліфікаційним стандартам сучасного педагога. Все це вказує на те, що до сучасних систем педагогічної освіти пред'являються завищені вимоги щодо якості їх функціонування, надійності, прогностичності, ефективності та результативності [3].

Проблема аналізу чинників, які впливають на ефективність та результативність систем освіти в умовах централізованої економіки перебувала в полі наукових інтересів М.Абрамова, П.Вірченка, Н.Голікова, А.Катровського, Т.Мельниченка, В.Стецького та інших. Натомість, питання впливу освіти на розвиток економіки, забезпечення її зростання досліджували такі учені як: У.Петті, А.Сміт, А.Маршал, Д.Мілль, Ж.-Б.Сей, Ф.Ліст, Я.Буткевич, Р.Патор, О.Гришнова, С.Дятлов, Р.Капелюшнікова, Д.Богиня та ін. Зокрема, як зазначає П.Вірченко, значну дію на систему освіти спричиняють економічні чинники, від яких залежить цілий ряд аспектів її економічного функціонування. Система освіти належить до сфери нематеріального виробництва, тож рівень її фінансування залежить від повноти державного бюджету – ключового джерела надходження фінансових ресурсів. В той же час система освіти також впливає на процеси, які підвищують ефективність виробництва – через рівень та якість професійної підготовки робітників, створення інновацій [1, с.6].

Розгляд економічної цінності якості вчителя є особливо актуальним для дискусій про продуктивність оплати праці для вчителів та адміністраторів. Донедавна політиці вчительської зарплатні надавався низький пріоритет щодо будь-якого аналізу збереження заробітної плати в якості невеликого додатку до зарплатні. Таким чином, в цілому це розглядалося як доповнення до основної системи оплати праці та було одним з перших пунктів, який повинен бути усунений при будь-якому прояві бюджетного тиску [5, с.1-17].

У цьому контексті, на думку зарубіжних учених, корисно зрозуміти значення утримання вчителів високої якості, оскільки це забезпечує деякі обмеження на фінансування потенційної політики оплати праці для залучення й утримання висококваліфікованих вчителів. Політика вилучення найменш ефективних вчителів дуже узгоджується з аналізом політики МакКінсі у високопродуктивних шкільних системах по всьому світу [4].

Аналіз, здійснений цими ученими, засвідчив, що кращі шкільні системи не дозволяють неефективним вчителям залишатися в класі надовго. Зосередження уваги на орієнтованих на вихід економічних заходах (тобто участь робочої сили, продуктивність та економічне зростання) ігнорує багато соціальних переваг освіти, які важко виміряти в доларовому вираженні. Ці переваги варіюються в залежності від ефективної демократичної участі [10], підвищення обізнаності у проблемах навколишнього середовища (ОЕСР, 2007) [9] і подолання недоліків щодо забезпечення рівного доступу до повноцінного життя [8]. Природно, що ці пільги, поліпшення охорони здоров'я та запобігання злочинності, повинні бути включені в повну оцінку освітніх інвестицій.

Однак, аналіз літератури та джерел з означеної проблеми засвідчив, що системних досліджень, які б стосувалися впливу економічних факторів на ефективність національних систем педагогічної освіти в Європі в українському науково-освітньому просторі здійснено не було.

Тому метою цієї статті є вивчити вплив економічних чинників на ефективність функціонування неперервної пе-

дагогічної освіти в розвинених європейських країнах. **Завдання статті** – проаналізувати взаємозв'язок між працею учителя і сукупними витратами на освіту.

Економічна криза посилює значення освіти. Оскільки рівень освіти завжди мав величезний вплив на можливості працевлаштування, фінансова криза ще більше зміцнила цей ефект. У середньому по країнах ОЕСР, 4,8 % осіб з вищою мірою були безробітними в 2011 р., в порівнянні з 12,6 % тих, хто не мав середньої освіти. Крім того, в період між 2008 і 2011 рр. рівень безробіття для дорослих з низькими рівнями освіти збільшився майже на 3,8 %, в той час як він зріс всього на 1,5 % для високоосвічених осіб. Хоча освіта має більше значення, ніж будь-коли, криза чинить тиск на державні бюджети, який в основному відчувається в системі початкової та середньої освіти, тому що на цих рівнях рахунки державного фінансування в середньому складають 92 % усіх коштів [11, с.1].

Зарплатня вчителів становить близько двох третин державних витрат на освіту, що пояснює факт, чому в деяких країнах з'явилися перші ознаки уповільнення безпосереднього впливу на оплату праці. Зарплати були або заморожені або скорочені у період між 2009 і 2011 рр. у 12-ти з 25 країн-членів ОЕСР. В середньому по цих країнах, зарплатня вчителів у початкових і середніх школах в реальному вираженні скоротилася приблизно на 2 % в період між 2009 і 2011 рр. Перше зниження було відмічено у 2000 році. Заробітня плата вчителів значно знизилася в Естонії, Греції, Угорщині та Іспанії. Зокрема, у Греції різні скорочення пільг і субсидій вчителям вплинули на їхню зарплатню в 2010 і 2011 роках. В Іспанії всі державні службовці, включаючи вчителів, відчули зменшення своєї зарплатні в липні 2010 року.

Коли економіка перебуває в кризі і спостерігається високий рівень безробіття серед випускників, професія вчителя може здатися більш безпечною і привабливою вибором, ніж інші професії. Але значне скорочення заробітної плати може також мати негативний вплив на спроби країни залучати кращих студентів до професії вчителя. Як наслідок, країнам буде важче підтримувати якість навчання в майбутньому. Дослідження PISA - 2012 показало, що країни з кращими показниками - як правило, платять вчителям високі зарплати, бо платити вчителям менше не може бути найбільш ефективним способом для поліпшення співвідношення ціни та якості в освіті. Минулі збільшення державних витрат на освіту не обов'язково були вмотивовані бажанням поліпшити якість викладання. Наприклад, державні витрати на одного учня значно збільшилися в період між 2005 і 2010 рр. в двох третинах країн ОЕСР в результаті зменшення розмірів класу через політичні рішення або зниження чисельності учнів [11, с. 3].

Базова освіта вчителів. Більше половини вчительських профспілок в державах-членах ЄС, що брали участь в опитуванні Європейського профспілкового комітету з питань освіти (European Trade Union Committee for Education, ETUCE) відповіли, що початкова педагогічна освіта фінансується державою, тому урізування в державному бюджеті мають негативну дію на базову підготовку вчителів. Вартість навчання для студентів, що входять на навчання у сектор початкової педагогічної освіти або скорочення державних субсидій, що підтримують початкову освіту учителя були введені в значній кількості держав-членів, наприклад, у Німеччині, Франції, Італії, Литві, Латвії, Бельгії, Румунії та Великобританії. У Латвії скорочення державних субсидій були вищими за 50 %, а деякі респонденти (Австрія, Італія, Литва, Румунія і Великобританія) повідомляють, що

їхні уряди планують скоротити бюджет для початкової підготовки вчителів в найближчі роки.

У деяких країнах, наприклад у Франції, Швеції, Італії та Великобританії тривалість педагогічної освіти була скорочена з 2008 року. У Франції, Литві та Великобританії комплексність навчальних програм була звужена, і в результаті чого стало менше теоретичного навчання. Що стосується факультетів і співробітників в початковій підготовці вчителів, освітні інституції були закриті в Німеччині, Данії, Франції, Італії, Нідерландах, Швеції і Великобританії. Профспілки вчителів Данії, Італії, Литви та Румунії вказують на те, що велика кількість педагогів були звільнені з 2008 р. Це також вплинуло на збільшення робочих годин (в Бельгії, на окупованій території Кіпру, у Німеччині, Латвії та у Великобританії) і великі розміри класу на факультетах (на Кіпрі, в Німеччині, Данії, Литві та Румунії).

Скорочення заробітної плати (до 25% у Греції, Латвії та Румунії), пенсій (у Франції, Греції, Литві та Великобританії) і забезпечення (на Кіпрі, в Греції, Італії, Литві та Румунії) були реалізовані для вчителів-педагогів. Наприклад, заробітна плата була заморожена для педагогів з 2010 року в Італії, в Нідерландах, в Румунії, Литві, Кіпрі, Франції та Великобританії. Зважаючи на те, як ці інциденти вплинули на педагогів, є конкретні звіти про те, що педагоги залишили свої робочі місця й опановують іншу професію (наприклад, у Данії, Франції та Румунії), або вибрали достроковий вихід на пенсію (у Бельгії, на окупованій території Кіпру, в Греції, в Нідерландах і в Швеції) [6].

Фаза індукції вчителів. Вплив кризи на фазу індукції вчителів був найбільш помітним, коли йдеться про організацію наставництва в школах. Державні субсидії на наставництво нових вчителів були скорочені на Кіпрі, в Німеччині та Литві. З 2008 року в Бельгії та Італії всі державні субсидії для організації наставництва були скасовані, а терміни наставництва були скорочені в школах Німеччини та Франції. Вимога з боку урядів, що вчителі повинні вчити більше також означає, що вони мають менше часу для наставництва вчителів-початківців. Профспілки вчителів відзначають цю тенденцію, головним чином, в Данії, Бельгії, Франції, Італії та Великобританії. Крім того, скорочення фінансової підтримки педагогів-початківців у фазі індукції відбулися також в окупованій частині Кіпру, в Греції і у Франції, з розрізами в діапазоні від 40-100%. Профспілки вчителів в Італії, Великобританії, Німеччині, Нідерландах та окупованій території Кіпру відреагували на ці скорочення, пропонуючи онлайн професійні тренінги та / або професійне керівництво на своїх веб-сайтах для вчителів-початківців.

Зміни у неперервному професійному розвитку вчителів. Згідно з результатами опитування, професійний розвиток вчителів не є обов'язковим в половині країн-респондентів ЄС. Тим не менш це важливо для того, щоб підтримувати високі педагогічні стандарти і надати вчителям можливість бути сучасними, щоб не відставати від сучасних реалій. Професійний розвиток вчителів, в основному, організований коледжами педагогічної освіти, університетами або профспілками вчителів, і часто оплачується державними або регіональними установами. З 2008 року державне фінансування для професійного розвитку вчителів було скорочено на 50 % у Франції та Італії.

У той же час, з вчителів стягується плата за їх участь у навчальних програмах професійного розвитку в Німеччині, Італії та Латвії. Для деяких вчителів це призвело до зменшення кількості доступних тренінгів професійного розвитку (на Кіпрі, в Німеччині, Данії, Франції, Литві та Великобрита-

нії), а також в загальній зміні в наданні підготовки з метою професійного розвитку (в Нідерландах, Польщі, на Кіпрі, Німеччині і у Великобританії). Більшість навчальних закладів були приватизовані або підготовка в даний час пропонується державно-приватним партнерством, наприклад, приватними організаціями, які надають консультації про системи навчання або приватними установами, де вчителі можуть отримати магістерські ступені. Інші побічні ефекти полягають у тому, що вчителям не дозволяється відвідувати тренінги професійного розвитку в робочий час, наприклад, у Бельгії, на Кіпрі, Німеччині, Данії, Франції, Греції, Литві та Великобританії з 2008 р. В результаті, вчительські профспілки в більшості країн-членів ЄС, охоплених опитуванням ETUCE влаштували онлайн тренінги професійного розвитку, а також конференції професійного розвитку для вчителів. На підставі опитування очевидно, що економічна криза негативно вплинула на педагогічну освіту. Для того, щоб оправитися від кризи, вкрай важливо, щоб уряди підтримували державні інвестиції у високоякісну освіту для всіх, особливо в галузі високоякісної сталої педагогічної освіти [6, с.4].

Як і в інших сферах освітнього сектору, НПР відчув на собі вплив змін за останні кілька років через економічні умови. Зокрема, розглядаються зміни в забезпеченні заходів у сфері НПР на центральному рівні, а також у доступній фінансовій підтримці вчителів для участі в діяльності НПР. У більшості європейських країн, зміни в НПР стосувалися забезпечення НПР. У чотирьох з цих країн (Кіпр, Австрія, Великобританія (Шотландія) і Норвегія), збільшення відбулося в контексті навчального плану або інших освітніх реформ. Наприклад, на Кіпрі, після реформи курікулуму і реалізації напівсеместрових святкових перерв у системі середньої освіти, починаючи з 2010/11 навчального року, всі вчителі тепер зобов'язані відвідувати спеціальну дводенну програму НПР.

У Сполученому Королівстві (Шотландія), додатковий НПР був забезпечений в 2012 році у зв'язку з відмовою від Навчального плану для досконалості (the Curriculum for Excellence). У п'яти інших країнах (Греція, Латвія, Литва, Румунія і Словаччина), фінансування НПР зросло в результаті збільшення фінансової підтримки з європейських фондів. Наприклад, у Греції збільшення фінансування НПР вчителів стосується пропозиції централізовано організованих курсів НПР для вчителів початкових і середніх шкіл за рахунок коштів ЄС (Національна стратегічна довідкова рамка) [7, с. 56].

В Ірландії бюджет за централізовано забезпечені курси НПР знизився в 2011 році порівняно з попереднім роком; Тим не менш, він відновився у 2012 році вище рівня фінансування 2010 року. На відміну від цього, в чотирьох країнах (Болгарія, Італія, Португалія та Словенія) мало місце загальне зниження забезпечення централізованих заходів НПР та / або фінансової підтримки участі вчителів у заходах з НПР. Зокрема, в Італії законодавство, запроваджене в 2010 році, призвело до скорочення на 50 % фінансових ресурсів для НПР в 2011 і 2012 рр. [7, с.57-58].

Аналіз літератури та джерел з означеної проблеми дослідження засвідчив, що економічна криза негативно вплинула на педагогічну освіту. Для того, щоб оправитися від кризи, вкрай важливо, щоб уряди підтримували державні інвестиції у високоякісну освіту для всіх, особливо в галузі сталої педагогічної освіти від базової педагогічної освіти до неперервного професійного розвитку.

Література та джерела

1. Вірченко П.А. Чинники, які впливають на функціонування системи освіти та їх суспільно-географічна класифікація [Електронний ресурс] /П.А.Вірченко. – Режим доступу: <<http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/8736/2/Virchenko.pdf>>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
2. Сисоєва С.О. Роль освіти в сучасному світі [Електронний ресурс] /С.О.Сисоєва. – Режим доступу: <http://e-learning.kubg.edu.ua/osvitologiya/pluginfile.php/62/mod_folder/content/0/С.О.СисоєваРОЛЬОСВІТИВСУЧАСНОМУСВІТІ.pdf?forcedownload=1>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
3. Ситник О.І. Неперервна педагогічна освіта у контексті навчання впродовж життя у Великобританії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.psyh.kiev.ua/Ситник_О.І._Неперервна_педагогічна_освіта_у_контексті_навчання_впродовж_життя_у_Великобританії>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
4. Barber M. How the World's Best-Performing School Systems Come Out on Top / M.Barber, M.Mourshed. - McKinsey and Company, 2007. – 126 p.
5. Cohen D.K. Merit Pay and the Evaluation Problem: Understanding Why Most Merit Pay Plans Fail and a Few Survive / D.K.Cohen, J.M.Richard //Harvard Educational Review. – 1986. – 56(1). – pp.1-17
6. ETUCE action and campaign framework on the economic crisis: Analysis of a mini-survey on the impact of the economic crisis on teacher education in the European Union. – ETUCE, September, 2012. – 34 p.
7. European Commission /EACEA / Eurydice. Funding of Education in Europe 2000-2012: The Impact of the Economic Crisis. Eurydice Report. – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2013. – 106 p.
8. Isaacs J.B. Getting Ahead or Losing Ground: Economic Mobility in America / J.B.Isaacs, I.V.Sawhill, R.Haskins. – Washington, DC: Brookings Institute, 2008. – pp. 91-104.
9. OECD. PISA 2006: Science Competencies for Tomorrow's World. – Paris, France, 2007. – 27 p.
10. Putnam R. Education and Social Capital / R.Putnam, J.F.Helliwell // Eastern Economic Journal. – 2007. – 33(1).
11. What is the impact of the economic crisis on public education spending? //Education Indicators in Focus. – December 2013. – OECD, 2013. – 4 p.

В статье изучается влияние экономических факторов на эффективность функционирования непрерывного педагогического образования в развитых европейских странах. Проанализирована взаимосвязь между трудом учителя и совокупностью расходов на образование. Для того, чтобы оправиться от кризиса, крайне важно, чтобы правительства поддерживали государственные инвестиции в качественное образование для всех, особенно в области устойчивого педагогического образования от базового педагогического образования к непрерывному профессиональному развитию.

Ключевые слова: экономические факторы, эффективность, непрерывность, базовое педагогическое образование, индукционная фаза, профессиональное развитие

The article analyses the influence of economical factors on efficiency of continuous teacher education in developed European countries. The relationship between teacher and aggregation of costs of education has been analysed. It has been found that the economic crisis had had a negative impact on teacher education. To recover from the crisis, it is essential that governments support public investment in high-quality education for all, especially in the field of sustainable teacher education from basic to continuous professional development. The new forces of global competition described above will create increasing pressures for the maintenance of social cohesion within Europe. The importance has been stressed of teacher education and training for the long-run economic and social well-being of individuals and societies alike, such policies could also go a long way towards reaching goals of future economic and social prosperity in Europe. Consideration of the economic value of a teacher is particularly relevant to discussions about performance pay for teachers and administrators

Key words: economic factors, efficiency, continuity, initial teacher education, induction phase, professional development